

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE KELİME BAŞI T- / D- MESELESİ

Hakan AKCA*

Öz: Arap alfabesinin Türkçede kullanılmasından kaynaklanan bazı sorunlar vardır. Bu sorunlar sebebiyle Tarihî Türk lehçelerine ait birtakım ses bilgisi özellikleri tam olarak tespit edilememiştir. Örneğin: Arap alfabesinde birden fazla sesin tek bir işaretle gösterilmesi, Arap harfli Türkçe metinlerde kelime başı k/g, ilk hecede o/u veya ö/ü meselelerinin çözümünü zorlaştırmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar oldukça ilerleme kaydetmiş hatta bu döneme ait neredeyse bütün dil bilgisi özellikleri tespit edilmiştir, ancak Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t-/d- meselesi henüz tam olarak çözülememiştir. Bu konuda günümüze kadar yapılan çalışmalarda ince ünlülü kelimelerde kelime başı /t/ ünsüzünün genellikle /d/’ye döndüğü; ancak kalın ünlülü kelimelerde ön ses t- sesinin korunduğu ya da kelime başı t- > d- değişiminin karışık bir durum arz ettiği söylenmiştir. Bu makalede Eski Anadolu Türkçesinde kalın ünlülü kelimelerde kelime başı t-/d- meselesi çözülmeye çalışılacaktır.

Anabtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, İmla, Kelime Başı t-/d- Meselesi, Tı (ط) Harfinin Ses Değeri

Initial Consonants /t/- and /d/- in Old Anatolian Turkic

Abstract: There are some problems arising from the use of the Arabic alphabet in Turkic languages. Due to these problems, some of the phonetic features of the historical Turkish dialects have not been fully identified. For example: Displaying more than one sound in Arabic alphabet with a single sign makes it difficult to differentiate between the initial phonemes like k/g, o/u or ö/ü in the first syllables of Turkish words written in Arabic alphabet. Studies on the Old Anatolian Turkish have made considerable progress and even almost all the linguistic features of this period have been identified, but in the Old Anatolian Turkish, the issue of the initial phoneme /t/- or /d/- has not yet been fully resolved. In the studies carried out to date about this subject, it has been said that the initial consonant /t/- usually transforms to /d/- in the front vowel words, but it is preserved in the back vowel words. Choosing /t/- or /d/- is seen to be a confusing issue. In this article, in the Old Anatolian Turkish, the case of initial consonants /t/- and /d/- with the back vowel words will be explained.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Phonemes, Initial Consonants t- / d-, Value of the sound Tı (ط)

GİRİŞ

Tarihî dönemlere ait ses kayıtları olmadığı için tarihî Türk lehçeleri konusundaki çalışmalar yalnızca yazılı metinler üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla tarihî Türk lehçeleriyle ilgili ses bilgisi özellikleri tespit edilirken o dönemde kullanılan

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara / TÜRKİYE. hakca@gazi.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-2524-1463

alfabelerin özelliklerinden en iyi şekilde yararlanılmalıdır. Bilindiği gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde Arap alfabesi kullanılıyordu. Bu alfabenin Türkçede kullanılmasındaki sorunlar bazı ses bilgisi özelliklerinin tespitini zorlaştırmaktadır. Örneğin: Arap alfabesinde /o/ ile /u/ sesleri için ayırt edici bir işaretin olmaması, /k/ ile /g/ seslerinin kef (ك) ile yazılması, ilk hecede o/u veya kelime başı k/g meselelerinin çözümünü zorlaştırmaktadır. Alfabenin yetersizliğinden kaynaklanan bu tür meselelerin çözümünde Türkiye Türkçesi ağızlarıyla veya Çağdaş Türk lehçeleriyle kıyaslamak gibi farklı yöntemlerden yararlanmak gerekir. Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserleri hakkında yapılan ses ve şekil bilgisi çalışmaları, Arap alfabesinin araştırmacılara sunduğu imkânlarla sınırlıdır. Bu sebeple o döneme ait bazı ses bilgisi özellikleri günümüze kadar aydınlatılamamıştır.

Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t-/d- meselesi, henüz tam olarak açıklığa kavuşturulmamış konulardan biridir. Bu meselenin günümüze kadar tam olarak çözülememesi de Arap alfabesinin Türkçede kullanılmasındaki sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan kelimelerde kelime başı t- > d- değişiminin gerçekleştiği; kalın sıradan kelimelerde ise kelime başı t- ünsüzünün daha çok korunduğu görüşü yaygındır. Bu görüşü benimseyenler, kalın sıradan kelimelerde kelime başı t- ünsüzünün Eski Anadolu Türkçesinde tı (ط) harfiyle yazılmasını esas almışlardır. Söz konusu araştırmacılar, kalın sıradan kelimelerde kelime başı t- ünsüzünün hem tı (ط) hem dal (د) harfiyle yazılmasını da bu kelimelerde t > d değişiminin başladığı şeklinde yorumlamışlardır. Araştırmacıların bu konudaki görüşleri aşağıda açıklanmıştır. Bazı araştırmacılar da Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t-/d- meselesinin karışık bir durum arz ettiğini söylemişlerdir.

Acaba Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan kelimelerde t > d değişimi gerçekleşmiş, ancak kalın sıradan kelimelerde bu değişimde bir karışıklık mı söz konusudur? Yoksa o dönemde kalın sıradan kelimelerde de t > d değişimi gerçekleşmiş, ancak imla ile ilgili bir sorun mu vardır? Bu makalede, yukarıdaki sorular cevaplanacak ve Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t-/d- meselesi birkaç yöntemle çözülmeye çalışılacaktır.

YÖNTEM

Tarihî Türk lehçelerinden Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bir sorunu ele alan bu makalede art zamanlı ve karşılaştırmalı dil bilgisi yöntemleri kullanılacaktır. Bu konuda bir imla sorunu olup olmadığını anlamak önce Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde kelime başı t- ünsüzünün imlası incelenecektir. Daha sonra tı (ط) harfinin ses değeri tespit edilecek ve Arap harflerinin kullanıldığı bir başka tarihî Türk lehçesi olan Karahanlı Türkçesi ile Eski Anadolu Türkçesi, kelime başı t- ünsüzünün imlası bakımından karşılaştırılacaktır. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t-/d- meselesinin çözümü için öncelikle aşağıdaki sorular cevaplandırılmalıdır.

1. Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan kelimelerde ön ses t > d değişimi gerçekleşmesine rağmen niçin kalın sıradan kelimelerde bu değişim gerçekleşmemiştir?

2. Kelime başı t- ünsüzü hem tı (ط) hem dal (د) ile alternans hâlinde kullanılmasına rağmen niçin tı (ط) ile te (ت) harfleri alternans hâlinde kullanılmamıştır?

3. Kalın sıradan kelimelerde bu ikili kullanım acaba kelime başı t > d değişimi için bir geçiş dönemi olduğunu mu gösterir yoksa kalın sıradan kelimelerde de t > d değişimi gerçekleşmiş; ancak imla ile ilgili bir sorun mu vardır?

Bu soruların cevaplanabilmesi için şunlar yapılacaktır:

1. Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde kelime başı t- ünsüzünün imlasında tı (ط) ile dal (د) harflerinin nöbetleşe kullanılması sebebiyle Arapçadaki tı (ط) ve dal (د) harflerinin ses değerinin tespit edilmesi.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, tı (ط) harfinin bugünkü değil Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki, yani Eski Arapçadaki ses değerini tespit etmektir. Bu harfin o dönemdeki ses değerini tespit etmek için Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuma konusunda yapılmış olan çalışmalara bakmak gerekir. Çünkü Eski Anadolu Türkçesi döneminde tı (ط) sesi insanlar tarafından Kur'an-ı Kerim aracılığıyla duyulmuş ve öğrenilmiştir. Yine Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki Arapça alıntı kelimeler de o dönemdeki telaffuzlarıyla alınmıştır. Arapçadaki seslerin telaffuzu dilin doğal gelişimine paralel olarak günümüzde değişikliğe uğrasa da Kur'an-ı Kerim'in kıraati hiçbir zaman değişmeyecektir. Dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesindeki tı (ط) harfinin ses değerini doğru tespit edebilmek için Kur'an'ı güzel doğru okuma konusunda yazılmış tecvit ve kıraat kitaplarında bu sesin özellikleri incelenecektir.

2. Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde kalın sıradan kelimelerde ön ses t- sesinin imlasının incelenmesi.

Böylece kalın sıradan kelimelerde ön ses t- ünsüzü için kullanıldığı düşünülen tı (ط) sesinin te (ت) ile mi yoksa dal (د) ile mi alternans hâlinde olduğu ortaya konacaktır. Tı (ط) harfinin te (ت) ile alternans hâlinde olması Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t- ünsüzünün korunduğunu gösterir; ancak tı (ط) harfinin dal (د) ile alternans hâlinde kullanılması burada bir imla sorunu olduğunu gösterir.

3. Karahanlı Türkçesi dönemi eserlerinden Divanü Lügati't, Türk, Kutadgu Bilig ve Atabetü'l- Hakayık'ta kalın sıradan kelimelerde ön ses t- ünsüzünün nasıl yazıldığıнын taranması.

Bilindiği gibi Karahanlı Türkçesi döneminde kelime başı t- ünsüzü hem ince hem kalın sıradan kelimelerde korunuyordu. Eğer bu eserlerde kelime başı t- ünsüzü tı (ط) ile yazılmışsa Türklerin t- sesi için tı (ط) harfini kelime başında kullandıklarını gösterir. Bu durumda tı (ط) ve dal (د) alternasyonu kelime başı t > d değişiminin Eski Anadolu Türkçesi döneminde yeni başladığını gösterir. Ancak bu eserlerde kelime başı t- ünsüzü için yalnızca te (ت) harfi kullanılmışsa tı (ط) harfinin aslında /t/ ünsüzünü değil, /d/’yi temsil ettiği anlaşılır.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE KELİME BAŞI T-/D- MESELESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Mansuroğlu, Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradaki ön ses t- ünsüzlerinin *tejri* ve *Türk* kelimeleri hariç tamamen sedalılaştığını, kalın sıradaki t- ünsüzünün çoğunlukla muhafaza edildiğini, yine de sedalıların da çok olduğunu belirtmiştir (Mansuroğlu 1988: 256).

Timurtaş, Türkçede kelime başı t/d meselesinin çok karışık olduğunu, metinlerde ve Eski Türkiye Türkçesinin daha önceki yüzyıllara ait metinlerinde de durumun

karışık olduğunu, müstensihlere göre durumun değişebildiğini, aynı nüshada her iki şeklin geçtiğini, bugün için de t-/d- meselesinin kesin olarak halledilemediğini söylemiştir (Timurtaş 2012: 57).

Ergin, Kelime başı t-d meselesinde eski imla dolayısıyla tereddüt yaşandığını, Arapçada t için iki harfin bulunduğunu, bunlardan te harfinin Türkçede genellikle ince kelimelerde, tı harfinin ise kalın kelimelerde kullanıldığını, işte bu kalın kelimelerde kullanılan tı harfinin d'ye döndüğü kesin olan kelimelerde de bir imla tarzı olarak eski yazı terk edilinceye kadar kullanıldığını söylemiştir. Ergin ayrıca eski yazıda tı hem t hem de d seslerinin karşılığı olarak yazıldığı için kalın kelimelerin başındaki t-d değişimini takip etmenin zor olduğunu, Eski Anadolu Türkçesinde tı harfinin yalnızca t sesi için kullanıldığını, bu t'ler sonradan d'ye dönüşse de Osmanlıcada bunların tı ile yazılmaya devam ettiğini belirtmiştir (Ergin 1992: 91-92).

Korkmaz'a göre Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı /t/'nin korunması veya /d/'ye dönüşmesi bakımından ikili bir yol ortaya çıkmıştır. İnce sıradan kelimelerdeki t- > d- değişiminin Eski Anadolu metinlerinde bazı istisnalarına rağmen artık tamamlanmış ve yazıya aktarılmış olduğu için imla ve telaffuzda bu yönde bir paralellik vardır: teve > deve, tepe > depe, tepren- > depren- vb. Ancak kalın sıradan kelimelerde karışık bir durum görülmektedir. Korkmaz, bu karışıklığın sebeplerini şöyle belirtir: Bu değişim bir yandan geniş bir zaman diliminde yüzyıldan yüzyıla, bölgeden bölgeye az çok değişen basamaklı bir yol almış, bir yandan kelime başı /t/'yi koruma veya /d/'ye dönüştürme bakımından ağızlar ve bölgeler arasında birbiri ile zıtlaşan ve bugüne kadar süregelen farklılıkların göze çarpması, üstelik müstensihler eliyle eserin değişik kopyalarına asıllarından farklı şekillerin girmiş olması, kalın sıradan kelimelerdeki /t/ yazılışı ile dilin ses yapısı bağlantısı açısından yer yer bazı sıkıntılar ortaya çıkarmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak çeşitli eserlerde tanıklık, talaş-, tapu, tağılur, toğranur gibi t'li yazılışlar dışında dağı, dağı, dın-, dınçlık, dut-, doprağ gibi d'li yazılışlara da rastlanmaktadır. Hatta aynı eserde t'li ve d'li iki ayrı imlaya tabi kelimeler de vardır: t̄ar (طر DK 12-10), dar (دار DK 199), t̄atlu (طالتو Marz. 37b-1), datlu (Marz. 36b-13), t̄avar (KT 90b-7) davar (دور KT 45a-10), t̄ala- (طلمق DK 184-5), dala- (DK 43-3), t̄ağıldı (طغدى Tzk. 59b), dağıldı (Tzk. 56a), t̄oyar (طير Tzk. 71a), doydı (Tzk. 51b), t̄utasın (طتن Cer. 321-12), dutasın (دتن Cer. 124-4) vb. (Korkmaz 1995: 501-502).

Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi* adlı kitabında Sözcük başlarındaki t- > d- değişimi için Kâşgarlı'nın vermiş olduğu: “Oğuzlarla onlara yakın olanlar kelimedeki t- harfini d- harfine çevirirler. Türkler (Karahanlılar) deveye *tewey*, bunlar *devey* derler. Bunun gibi delik manasına gelen kelime Türklerde *öt*, bunlarda *öd* olur.” (DLT C. I 31-19 ve *öt*.) bilgisinden hareketle XI. yüzyılın ikinci yarısında Oğuzcada t- > d- değişiminin başladığını, ancak Kâşgarlı tamak, tamar, tarıg, tavar, tegül, telü, tokı- gibi sözcükleri de Oğuzca saydığı için t- > d- değişimi için yazılanları kurallı bir değişim olarak değerlendirmenin mümkün olmadığını, bu değişimin XIV-XV. Yüzyıllar Eski Anadolu Türkçesinde bile ince ve kalın sıradan sözcüklerde kural dışılık gösterdiğini belirtmiştir (Korkmaz 2013: 57-58).

Ercilasun, Eski Oğuz Türkçesinde söz başındaki bir kısım t'lerin tonlulaştığını (diri < tirig, deve < tewe, düken- < tüken-, delim < telim (çok), dur- < tur- vb.);

ancak niçin bütün söz başı t ve k'lerin değil de bir kısmının tonlulaştığının bugüne kadar açıklanamadığını, Muharrem Ergin'in bunu yazı dilinin muhafazakârlığına bağladığını söylemiştir. Ercilasun'a göre aynı konumdaki bütün sesleri içine almayan bu tür değişimler veya sapmalarda lehçeler arası tesir söz konusudur (Ercilasun 2008: 453).

Özkan, Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçedeki kelime başı /t/ ünsüzünün korunması veya /d/'ye dönüşmesi bakımından karışık bir durum olduğunu, bu karışıklığın yüzyıldan yüzyıla ve eserden esere farklılıklar gösterdiğini, ancak daha çok ince sıralı kelimelerin başındaki /t/ ünsüzü /d/'ye dönüşürken kalın sıralı kelimelerdeki /t/ ünsüzünün daha çok korunduğunu ve bunların da tı (ط) ile yazıldığını söylemiştir (Özkan 2013: 107).

Şahin, Oğuzca'yı diğer Orta Türkçe ağızlarından ayıran en önemli fonetik özelliklerden birinin kelime başındaki ünsüzlerin ötümlüleşmesi olduğunu ve bu ötümlüleşme olayının t-d-, k-g, ç-c, p-b ünsüzleri arasında gerçekleştiğini, Eski Anadolu Türkçesinde t > d ve k > g biçiminde görülen ötümlüleşmelerin ince ünlülü kelimelerde kalın ünlülü kelimelere göre daha yaygın olduğunu, ayrıca kalın ünlülü kelimelerde ötümlü ötümsüz örneklerin nöbetleşe kullanıldıklarını (dut-, tut-, dur-, tur-, don, ton vb.) söylemiştir (Şahin 2011: 47).

Görüldüğü gibi günümüze kadar yapılan çalışmalarda Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan kelimelerde kelime başı t- > d- değişiminin gerçekleştiği, kalın sıradan kelimelerde ise kelime başı t- ünsüzünün daha çok korunduğu görüşü hâkimdir. Ancak niçin ince sıralı kelimelerde kelime başı t- > d- değişimi görülürken kalın sıralı kelimelerde bu değişimin görülmediği, bu durumun bir ses bilgisi mi yoksa bir imla sorunu mu olduğu bugüne kadar sorgulanmamış ve araştırılmamıştır.

Kalın sıradan kelimelerde kelime başı t- ünsüzünün bir imla sorunu olduğu ilk kez Akar tarafından tespit edilmiştir. Akar'a göre: Eski Türkçe, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinde kelime başı /t/ ünsüzü, Eski Anadolu Türkçesinde ve Oğuz lehçelerinde genellikle tonlulaşarak /d/ olmuştur. Bu dönüşüm ön sıradan ünlü taşıyan kelimelerde daha yaygındır, ancak art sıradan ünlü taşıyan kelimelerde Türkiye Türkçesi yazı dilinde istikrarsızlıklar vardır. Art sıralı kelimelerdeki bu /t-/lerin bir yazım (imla) mı, yoksa ses bilgisi sorunu mu olduğu tartışılmalıdır. Art sıradan ünlü taşıyan kelimelerde kelime başı t- ünsüzünün yazımı bir imla özelliğidir. Bunların tı (ط) veya dal (د) ile yazılmalarının bir önemi yoktur. Bunları daima Oğuz lehçesinin geleneksel ve yaygın tonlulaşma kuralına uygun tarza /d/ ile telaffuz etmek gerekir (Akar 2014: 13, <http://www.aliakar.com/img/eat.pdf>).

ARAPÇADAKİ Tİ (ط) ve Dal (د) HARFLERİNİN SES DEĞERİ

1. Kur'an-ı Kerim Tecvit Kitaplarında Tı (ط) ve Dal (د) Harflerinin Ses Değeri

Kıraat âlimlerinin (ehl-i edâ) tertibine göre tı (ط), dal (د) ve te (ت) harfleri üst damak harfleridir (الحروف انطعية). Bu harfler on ikinci mahreçte yer alır. On ikinci mahreç dil ucu ile üst ön dişlerin dipleridir. Bu mahreçten önce tı (ط), sonra dal (د) daha sonra da te (ت) harfi çıkar (Ünlü 1971: 32; Asutay 2009: 6; Sarı 2013: 60; Karaçam 2015: 186, 195).

Arapçada harfler mahreçlerine (teşekkül noktalarına) ve sıfatlarına göre sınıflandırılır. Sıfat, sözlükte: "Nişan, alamet, nitelik, nicelik, özellik" anlamlarına

gelir. Terim olarak sıfat, mahreçte meydana gelişi sırasında harfin sesine ârız olan ve harfi karakterize eden keyfiyete denir (Pakdil 2016: 66-68).

Dal (ﺩ) ve Tı (ط) Harflerinin Sıfatları

Dal (ﺩ): Cehr, şiddet, kalkale, infitah, istifale, terkik, **zuhur, ismat**

Tı (ط): Cehr, şiddet, kalkale, itbak, istila, tefhim, **zuhur, ismat** (Karaçam 2015: 226).

Dal (ﺩ) Harfini Tı (ط) Harfinin Ortak Sıfatları

1. Cehr: Lügate: “Ortaya çıkarmak, söz söylerken sesi yükseltmek” demektir. Tecvit ilminde ise cehr: “Kendisinde cehr sıfatı bulunan harfleri harekeli olarak telaffuz ederken, nefes cereyanının hapsolmesine denir. Cehr harfleri okunurken mahreçe kuvvetle dayanıldığı için nefes cereyanı tıkanır. Cehr harfleri 19 adettir ve şu sözde toplanmıştır: **مُطِيعٌ جُنْدٌ عَزَا إِذْ رُبُضٌ قَوْ ظِلُّ** (Karaçam 2015: 202).

2. Şiddet: Lügate, kuvvet ve kudret anlamlarına gelir. Tecvit ilminde ise: “Şiddet harfleri sükûn ile okunduğu zaman ses ve nefesin asla akmaması” demektir. Şiddet harfleri 8 adettir. Bunlar: **(اجد قط بكت)** kelimelerindeki harflerdir (Pakdil 2016: 70).

3. Kalkale: Lügate, “hareket etmek, kımıldamak” demektir. Tecvit ilminde ise “Kuvvetli bir ses işitilinceye kadar mahrecin kımıldaması, deprenmesi” demektir. Kalkale harfleri **(قطب جد)** harfleridir (Pakdil 2016: 72).

4. Zuhur: Sözlükte meydana çıkmak, belirmek, zahir olmak, açığa çıkmak anlamlarına gelir (<http://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr/ظهور>). Zuhur, hafanın zıddıdır ve çok kullanılan bir terim değildir. Hafa ise gizlenmek anlamına gelir. Terim olarak hafa harfleri telaffuz edilirken kendisinden önceki harfe katıldığı zaman harfin sesinin gizli olmasına denir. Hafa harfleri dört tanedir. Bunlar: Elif (ا), vav (و), ye (ي) ve he (ه) harfleridir (Karaçam 2015: 219). Dolayısıyla bu harflerin dışındakiler zuhur harfleridir.

5. İsmat: Lügate, “men etmek” demektir. Tecvit ilminde ise: “Kendisinde bu sıfat bulunan harflerin telaffuzundaki zorluk ve çetinlik” demektir. Bu zorluk sebebiyle Arapçada dört, beş ve altı harfli kelimelerde ismat harfleri yan yana gelemez. Mutlaka aralarında izlak harflerinden birinin bulunması gerekir. İzlak’ın yani **(فر من لب)** harflerinin) dışındaki harfler, ismat harfleridir (Karaçam 2015: 209).

Dal (ﺩ) Harfini Tı (ط) Harfinden Ayıran Sıfatlar

İnfitah: Lügate, “açılmak ve ayrılmak” manalarına gelir. Terim olarak: İnfitah harfleri okunduğu zaman, dil ile yukarı damak arasının açık olmasına, dil ile üst damağın yapışmamasına denir. Bu sıfat itbak sıfatının zıddıdır. Dal (ﺩ) harfi infitah harfleri arasındadır (Pakdil 2016: 71).

İstifale: Lügate, “aşağı olmak, alçalmak” anlamındadır. Terim olarak bu sıfattaki harfler telaffuz edilirken dilin üst damağa yükselmeyip aşağıda kalmasına, böylece harflerin ince okunmasına denir. İstila sıfatının zıddıdır. Dal (ﺩ) harfi istifale harfleri arasında yer alır (Pakdil 2016: 71).

Terkik: Lügate inceltmek, zayıflatmak anlamlarına gelir. Tecvit ıstılahatında terkik harflerini ince okumaya denir (Karaçam 2015: 223).

Tı (ط) Harfini Dal (د) Harfinden Ayıran Sıfatlar

ıtbak: Ligatte, yapışmak, uyuşmak, ulaşmak anlamlarına gelir. İstılahta, dil kökü ve ortasının üst damağa yükselmesiyle birlikte dilin üst damağa yapışmasıdır. Sad (ص), dad (ض), tı (ط) ve zı (ظ) ıtbak harfleridir (Karaçam 2015:208).

İstila: Lügatte, yükselmek anlamına gelir. Terim olarak istila harfleri telaffuz edilirken dil kökünün üst damağa yükselmesine denir. Böylece bu harfler kalın okunur. *قط ضغط خص* cümlesindeki yedi harf istila harfleridir (Pakdil 2016: 70-71).

Tefhim: Lügatta, bir şeyi büyütmek, kalın yapmak anlamına gelir. Tecvitte ise tefhim harfleri telaffuz edilirken dilin kökünün üst damağa kalkması ile harfe bir kalınlık gelmesi ve ağız boşluğunun ses ile dolmasına denir. Özetle bir harfi kalın okumaya tefhim denir (Karaçam 2015: 221).

Sonuç olarak tecvit kitaplarına göre tı (ط) ve dal (د) seslerinin teşekkül noktaları dil ucu ile üst ön dişlerin dipleridir. Yani bu seslerin teşekkül noktaları aynıdır. Tı (ط) ve dal (د) seslerinin sıfatları incelendiğinde her ikisinde bulunan toplam sekiz sıfattan beşi ortaktır. Bunlar: Cehr, şiddet, kalkale, zuhur ve ismat sıfatlarıdır. Bu beş özellik söz konusu seslerin aslında süreksiz (patlayıcı) olduklarını göstermektedir. Bu iki sesin üç karşıt sıfatla (infitah-ıtbak, istifale-istila, terkik-tefhim) birbirinden ayrıldıkları anlaşılmaktadır. Bu üç karşıt sıfatlardaki ayırım ise dilin üst damağa yakın ve uzak olması, yani sesin ince ve kalın olmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla tı (ط) harfi, dilin üst damağa yaklaştığı ve yapıştığı anda çıktığı için kalın; dal (د) ise dilin damağa yükselmeyip damaktan biraz daha aşağıda olduğu anda çıktığı için ince bir sestir. Özetle hemen hemen bütün özellikleri ortak olan bu iki sesin ayrırcı özellikleri birinin kalın, diğerinin ince olmasıdır.

2. Arapça Fonetik Çalışmalarında Tı (ط) Harfinin Ses Değeri

Gairdner, Arapçadaki ünsüzleri sınıflandırırken tı (ط) sesini ötümsüzler arasında göstermiştir (Gairdner 1925: 12). Gairdner'e göre: Tı (ط) ve dad (ض) seslerinin teşekkül noktası dil ucu - dişdir. Bu ses dişlerin arasındaki boşlukta ortaya çıkar, bütün ünsüzlerde olduğu gibi üst dudak diğer dudak ünsüzlerine göre daha durgun ve gevşektir (Gairdner 1925: 20-21).

Sitrak'a göre tı (ط) sesi dil ucu, kapantılı, vurgulu ve ötümsüzdür; dal (د) ise dil ucu, kapantılı, ötümlü ve vurgusuzdur (Sitrak 1981: 31).

Bateson'un "Arabic Language Handbook" adlı kitabında, Klâsik Arapçadaki ünsüzlerin sınıflandırılmasında dal (د), te (ت) ve tı (ط) ünsüzlerinin teşekkül noktaları diş; te (ت) ve tı (ط) ötümsüz, dal (د) ünsüzü ötümlü olarak gösterilmiştir (Bateson 2003: 4).

Adetunji ve Waheed'in "Phonetic and Phonology in Comparative Analysis Of Arabic and English Language" adlı çalışmalarında *ص / ل / ر / ن / ص* / *د / س / ط / ز / ص / ل / ر / ن / ص* ünsüzleri diş eti (alveolar) sesleri, */ض/*, */د/*, */ط/* ünsüzleri ötümlü sesler olarak gösterilmiştir (Adetunji and Waheed 2010: 3).

Javed, tı (ط) dal (د) ve te (ت) seslerini diş / diş eti ünsüzleri arasında, tı (ط) ve te (ت) seslerini ötümsüz, dal sesini ötümlü olarak göstermiştir (Javed 2013: 7).

"A Brief Description of Consonants in Modern Standard Arabic" adlı makalede Tı (ط) sesi: Ötümsüz, damaksıl, diş eti, süreksiz (patlayıcı); dal (د) sesi: Ötümlü, diş

eti, süreksiz (patlayıcı) olarak açıklanmıştır. Bu çalışmada tı (ط) sesinin ötümsüz olduğu söylenmiştir (Sabir ve Alsaed 2014: 186).

Mısırlı dil bilimci İbrahim Enis'in *El-Esvatü'l-Lugaviyye* (Dil Sesleri) adlı kitabında tı (ط) harfinin ses değeriyle ilgili şu bilgiler yer almaktadır: Eski araştırmacılara göre tı (ط) sesi ötümlüdür, ancak eski araştırmacılar bu sesi bu sesi detaylı inceleyememişler ve bu sesin özelliklerini tam olarak verememişlerdir. Aslında tı (ط), te (ت) gibi ötümsüz bir sestir, ancak dilin durumu bu iki sesin çıkarılışında farklıdır. Bazı araştırmacılara göre tı (ط) sesi ötümlüdür ve telaffuzu Mısırlıların dad (ض) telaffuzu gibidir. Bugünkü Mısır Arapçasında tı (ط) sesi değişime uğramış ve ötümsüzleşmiştir (Enis 2013: 62).

Bir başka dil bilimci Sibeve'ye göre dal (د), te (ت) ve tı (ط) seslerinin teşekkül noktaları aynıdır, ancak dal (د) ve tı (ط) ötümlü, te (ت) ise ötümsüzdür (Enis 2013: 114).

Shariq, Arapçadaki ünsüzleri sınıflandırdığı tabloda dad (ض), te (ت), tı (ط) ve dal (د) ünsüzleri dış sesleri arasında, te (ت) ve tı (ط) ünsüzlerini ötümsüz; dad (ض) ve dal (د) ünsüzlerini ötümlü olarak göstermiştir (Shariq 2015: 148).

Görüldüğü gibi Arapça fonetik çalışmalarında da dal (د) ve tı (ط) seslerinin teşekkül noktaları aynıdır. Ancak bu çalışmaların çoğunluğunda dal (د) sesi ötümlü; tı (ط) sesi ötümsüz olarak gösterilmiştir. Bazı araştırmacılar ise tı (ط) sesinin ötümlü olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmalarda tarihî Arapçada değil, günümüz Arapçasındaki sesler incelenmiştir. Buna rağmen tı (ط) sesinin ötümlü olup olmadığı konusunda bir ittifak sağlanamamıştır. Bunun sebebi eski Arapçadaki tı (ط) sesinin günümüz Arapçasında değişikliğe uğramış olmasıdır. Nitekim Enis, eski araştırmacıların tı (ط) sesini ötümlü olarak gösterdiklerini, ancak bu sesin Mısır Arapçasında değişime uğrayarak ötümsüzleştiğini belirtmiştir (Enis 2013:62). Dolayısıyla eski Arapçada tı (ط) sesi tıpkı dal (د) gibi ötümlüydü. Teşekkül noktaları da aynı olan bu iki ses yalnızca kalınlık – incelik bakımından ayrılıyordu. Çünkü Kur'an-ı Kerim tilavetinde de tı (ط) sesi kalın bir dal (د) gibi okunmaktadır.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ ESERLERİNDE KALIN SIRADAN KELİMELERDE KELİME BAŞI T- ÜNSÜZÜNÜN İMLASI

1. Yüfus u Zeliḫā'da (Destān-ı Yüfus) Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Yüfus u Zeliḫā'da yalnızca tı (ط) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

daḡ- “şaşmak” (1 yerde) ~ **ḡaḡ-** “şaşmak, şaşımak, hayret etmek (9 yerde).

daşra “dışarı” (7 yerde) ~ **ḡaş II** “dış” (1 yerde).

doḡru (2 yerde) ~ **ḡoḡru** (7 yerde) “doḡru”.

dol- “doymak, patlayacak duruma gelmek” (1 yerde) ~ **ḡol-** “dolmak, dolu duruma gelmek” (10 yerde).

dur- (42 yerde) ~ **ḡur-** (80 yerde) “kalkmak, ayaḡa kalkmak; yardımcı fiil” (Yıldız 2008: 360-374; 491-503).

2. Mevlid Adlı Eserde Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Mevlid adlı eserde yalnızca tı (ط) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dağla- 536 (1 yerde) ~ **tağla-** 542, 650 “yüreğini yakmak, dağlamak”(2 yerde).

dur- “durmak, kalkmak” 132, 134, 220 (3 yerde) ~ **tur-** “durmak, kalkmak” 316, 368, 369, 418, 562, 563, 564, 580, 677, 745, 754 (turalık) (11 yerde).

dut- 218 (1 yerde) ~ **tut-** 40, 58, 106,108, 125, 177, 181, 181, 258, 288, 293, 338, 359, 455, 473, 475, 514, 527, 529, 556, 567, 570, 580, 586, 586, 619, 624, 648, 665 (tutuş-) (29 yerde).

doğ- 120,133, 135, 139, 187, 202, 205, 230 (8 yerde) ~ **toğ-** 84, 284, 473 (3 yerde) (Pekolcay 2013)¹.

3. Erzurumlu Darir'in Kısası-i Yusuf Adlı Eserinde Kalın Ünlü Kelimelerde Kelime Başı Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Kısası-i Yusuf adlı eserde yalnızca tı (ط) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dad “tat, lezzet” (3 yerde) ~ **tatlu** “tatlı” (1 yerde).

daş “dış” (1 yerde) ~ **taş** “dış” (1 yerde), **taşra** “dış, dışarı” (8 yerde).

dur- “durmak, kalkmak” (11 yerde) ~ **tur-** “durmak, kalkmak” (58 yerde).

dut- “tutmak” (12 yerde) ~ **tut-** “tutmak, elde etmek, yakalamak, çevirmek” (40 yerde).

dutuş- “tutuşmak” (1 yerde) ~ **tutuş-** “tutuşmak” (1 yerde) (Karahana 1994: 342-348, 414-418).

4. Dede Korkut Kitabı'nda Kalın Ünlü Kelimelerde Kelime Başı Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Dede Korkut'ta yalnızca tı (ط) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dadı “dadı” (2 yerde) ~ **taadı** “dadı” (1 yerde).

dala- “ısırmak, dişle koparmak, yağma ve talan etmek” (1 yerde) ~ **talat-** “dalatmak” (1 yerde).

dar “dar” (1 yerde) ~ **tar** “dar” (12 yerde).

davul “davul” (1 yerde) ~ **tavul** “davul” (4 yerde).

dayı “dayı” (1 yerde) ~ **taayı** “dayı” (16 yerde).

dolamaç “dolamaç, dolambaç, dolambaçlı” (2 yerde) ~ **tolamaç** “dolamaç, dolambaçlı, dolanan” (2 yerde).

doym- “doymak, tahammül etmek, dayanmak” (2 yerde) ~ **toy-** “doymak” (7 yerde) / **toyur-** “doymak” (10 yerde).

Dundar “Kıyan Selçük oğlu Delü Dundar” (2 yerde) ~ **Tundar** “Kıyan Selçük oğlu Delü Dundar” (15 yerde).

dur- “durmak (yardımcı fiil)” (10 yerde) ~ **tur-** “durmak, kalkmak” (131 yerde). (Ergin 1997: 78-101, 281-299).

¹ Pekolcay, bu çalışmasında kelime başında tı (ط) bulunan kelimeleri bazı yerlerde t ile bazı yerlerde d ile okumuştur. Bu çalışmada gramatikal dizin yer almadığı için orijinal metin ile çevriyazılı metin taranmıştır.

5. Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr Adlı Eserinde Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Mantıku't-Tayr'da yalnızca tı (ﺕ) ile dal (ﺕ) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dağ “dağ” (1 yerde) ~ **tağ** 67, 163, 249, 558, 588, 665, 703, 727, 1213, 1214, 1215, 1230, 1362, 1431, 1442, 1462, 1612, 1618, 2153, 2180, 2562, 3090, 3256, 3641, 3648, 3654, 3831, 4111, 4115, 4116, 4154, 4233, 4265, 4290 (34 yerde).

dañla- “şaşırmak” 1290 (1 yerde) ~ **tañla-** “şaşırmak” 180, 839, 1597, 1897, 1942, 2007, 2019, 2037, 2039, 2044, 2176, 2235, 2260, 2347, 2422, 2436, 2095, 2496, 2735, 2800, 2810, 2829, 2834, 2877, 2952, 3684, 3698, 3843, 3891, 4081, 4083, 4087, 4136, 4204, 4431 (35 yerde).

dap- “tapmak, kulluk etmek” 177 (1 yerde) ~ **tap-** “tapmak, kulluk etmek” 23, 24, 25, 27, 30, 96, 180, 181, 334, 537, 1448, 2345, 2346, 3170, 3280, 3955, 4331 (17 yerde).

dart- “tartmak” / **dartıl-** “tartılmak” 140, 875, 2449, 3202, 3203, 3205, 3206, 3207, 3208, 3211, 3224, 3226, 3228, 3229, 3233, 3237, 3243, 3245, 3246, 3256, 3259, 3260, 3262, 3266, 3268, 3271, 3285, 3496, 3651, 4399, 3980 (31 yerde) ~ **tartıl-** “tartılmak” 874 (1 yerde)

daş “taş” 1162, 1180, 2498, 3324 (4 yerde) ~ **taş** “taş” 125, 219, 660, 703, 1016, 1158, 1161, 1167, 1442, 1447, 1448, 1449, 1451, 1452, 1453, 1459, 1506, 1870, 1913, 2179, 2273, 2383, 4017, 3180, 3241, 3268, 3831, 3987, 3989, 2755 (30 yerde).

daşra “dış, dışarı” 870, 2895, 3387, 3402, 3584 (5 yerde) ~ **taşra** “dış, dışarı” 845, 1412, 1413, 1734, 1735, 1745, 1939, 1950, 1954, 2426, 2723, 2890, 3388, 3968, 4017, 4110, 4298, 4300 (18 yerde).

datlu “tatlı” 462, 755, 774, 1341, 1653, 1679, 1680, 2004, 4073, 4236 (10 yerde) ~ **tatlu** “tatlı” 2391, 2651, 4237, 4413 (4 yerde).

doğ- “doğmak” 113, 1931 (2 yerde) ~ **toğ-** “doğmak” 187, 287, 1429, 2904 (4 yerde).

doğu- “dokumak” 174, 1564, 2286, 2719, 3303 (5 yerde) ~ **toğu-** “dokumak” 170 (1 yerde).

doğuz 1186, 2832, 3905, 4295 (4 yerde) ~ **toğuz** “dokuz” 2830, 3902 (2 yerde).

dol- “dolmak” 240, 1491, 2570, 2905, 3305, 3723, 3849, 4377 (8 yerde) ~ **tol-** “dolmak” 131, 141, 773, 1238, 1444, 1490, 1716, 1950, 2154, 2168, 2412, 2450, 2944, 3524, 3552, 3743, 3784, 3844, 3997 (19 yerde).

dolu “dolu” 2873 (1 yerde) ~ **tolu** “dolu” 19, 185, 321, 332, 757, 1305, 1378, 1389, 1718, 1726, 1866, 1950, 1956, 1990, 2617, 2732, 2893, 2916, 2927, 3738 (20 yerde).

don “elbise” 363, 3324, 3575 (3 yerde) ~ **ton** “elbise” 99, 134, 136, 659, 749, 751, 757, 895, 2741, 2890, 2899, 2900, 2903, 2933, 2933, 3096, 3594, 3210, 3444 (19 yerde).

doprak “toprak” (1 yerde) ~ **toprak** “toprak” 393, 638, 1510, 1698, 2148, 2895, 3313, 3314, 3314, 3356, 3595, 4029, 3918 (13 yerde)

doy- “doymak” 2449, 3799 (2 yerde) ~ **toy-** “doymak” 2141, 2142 (2 yerde).

dur- “durmak, beklemek; kalkmak” 145, 146, 208, 231, 304, 418, 443, 454, 541, 570, 674, 826, 969, 1058, 1118, 1165, 1205, 1229, 1565, 1570, 1642, 1654, 1761, 1955, 2065, 2236, 2274, 2294, 2311, 2317, 2461, 2494, 2594, 2607, 2616, 2698, 2765, 2776, 2831, 2882, 2886, 2887, 2928, 3057, 3313, 3413, 3415, 3694, 3760, 3751, 3934, 4027, 4049, 4051, 4129, 4291, 4321, 4325, 4404, 4424 (60 yerde) ~ **tur-** “durmak, beklemek; kalkmak” 204, 476, 1154, 1292, 1716, 2481, 2927, 4054, 4223 (9 yerde).

dut- “tutmak” 83, 92, 97, 103, 111, 169, 177, 198, 201, 215, 224, 240, 279, 287, 461, 507, 541, 591, 622, 671, 671, 687, 730, 763, 785, 824, 828, 849, 852, 982, 990, 1000, 996, 1045, 1074, 1123, 1128, 1139, 1172, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1183, 1184, 1185, 1186, 1247, 1248, 1263, 1271, 1283, 1293, 1311, 1387, 1412, 1436, 1443, 1449, 1456, 1534, 1581, 1612, 1635, 1651, 1710, 1764, 1803, 1842, 1842, 1848, 1861, 1868, 1885, 1929, 1961, 2061, 2100, 2128, 2134, 2138, 2154, 2156, 2157, 2158, 2186, 2191, 2201, 2264, 2303, 2312, 2456, 2503, 2504, 2578, 2581, 2596, 2608, 2761, 2848, 2849, 3007, 3060, 3082, 3139, 3143, 3186, 3286, 3242, 3298, 3338, 3362, 3384, 3409, 3491, 3562, 3606, 3623, 3630, 3646, 3671, 3739, 3748, 3759, 3768, 3783, 3834, 3900, 3937, 3948, 4020, 4033, 4117, 4134, 4271, 4365, 4366, 4370, 4373, 4373, 4381, 4427, 4394 (145 yerde) ~ **tut-** “tutmak” 3740 (1 yerde).

duy- 1095, 1181, 1219, 1304, 3862, 4332, 4388 (7 yerde) ~ **tuý-** “duymak” 2267 (1 yerde)

duz “tuz” 2590, 2769, 2797, 4120, 4121 (5 yerde) ~ **tuþ** “tuz” 842, 1405, 2230, 2591, 2641, 3485, 3498 (7 yerde).

6. Ahmedî'nin İskendernâme Adlı Eserinde Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

İskendernâme’de yalnızca tı (ا) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dağla- “dağlamak, yaralamak” 1401 (1 yerde) ~ **tağla-** “dağlamak, yaralamak” 1840, 2460 (2 yerde).

damar “damar” 3692, 4516 (2 yerde) ~ **þamar** “damar” 665, 2605, 2612, 2659, 2665, 6581 (6 yerde).

dol- “dolmak” 1030 (1 yerde) ~ **þol-** “dolmak” 475, 1563, 1617, 1747, 2140, 2176, 2191, 2208, 2885, 2989, 3446, 3464, 3477, 3478, 3478, 4013, 4098, 4436, 4528, 4548, 4595, 4649, 5193, 5806, 5905, 5938, 5951, 5956, 5966, 6173, 6177, 6227, 6310, 6331, 6333, 6334, 6408, 6712, 6789, 6955, 7168, 7230, 8037 (43 yerde).

dolan- “dolanmak” 3447 (1 yerde) ~ **þolan-** “dolanmak” 3998 (1 yerde).

dut- “tutmak” (128 yerde) ~ **tuþ-** “tutmak” (89 yerde).

dur- “durmak, beklemek; kalkmak; yardımcı fiil” (53 yerde) ~ **tur-** “durmak, beklemek; kalkmak” (18 yerde).

durur “bildirme eki” 679, 5111, 5557 (3 yerde) ~ **þurur** “bildirme eki” 2199 (1 yerde).

7. Âşıkpaşa'nın Garibnâme Adlı Eserinde Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı T- Ünsüzünün İmlası

Garibnâme adlı eserde yalnızca tı (ط) ile dal (د) alternans hâlinde kullanılmıştır:

dad- 3875 (1 yerde) ~ **ṭadur-** “tattırmak” 1408 (1 yerde)

dağ “dağ” 2167, 2930 (2 yerde) ~ **ṭağ** “dağ” 443, 445, 453, 479, 481, 489, 490, 772, 860, 996, 998, 2552, 3003, 3783, 3924, 4087, 4094, 4097, 4099, 4102, 4106, 4190, 4191, 4272, 4274, 4280, 5104, 5620, 6009, 6034, 6154, 6613, 6615, 6622, 6629, 6646, 6672, 6693, 6693, 6793, 6797, 7091, 7227, 7553, 7554, 8165, 9416, 9653 (48 yerde).

dağıl- “dağılmak” 2443, 2455, 7777 (3 yerde) ~ **ṭağıl-** “dağılmak” 443, 456, 491, 730, 903, 1319, 2262, 5488, 6158, 7749 (10 yerde).

dağıt(d)- “dağıtmak” 996, 4984 (2 yerde) ~ **ṭağıt(d)-** “dağıtmak” 726, 965, 5495, 6707, 8527, 9807 (6 yerde).

dağ- “takmak” 4249, 4587, 4593, 8523 (4 yerde) ~ **ṭağ-** “takmak” 8614 (1 yerde).

damar 2657, 4957 (2 yerde) ~ **ṭamar** “damar” 1657, 1828, 4745, 4956 (4 yerde).

dap- “tapmak, kulluk etmek” 4047 (1 yerde) ~ **ṭap-** “tapmak, kulluk etmek” 140, 181, 233, 1005, 1733, 2074, 2376, 5396, 7718, 7953, 8255, 9850, 10041 (13 yerde).

dar “dar” 9633 (1 yerde) ~ **ṭar** “dar” 4710, 5367, 5369, 9437, 10092 (5 yerde).

dart- “tartmak, çekmek” 422, 877, 1020, 1425, 1525, 2136, 2685, 3046, 3175, 3217, 3356, 3380, 3652, 4007, 4296, 5504, 5605, 5764, 6510, 7030, 7212, 7909, 9485, 9767, 9864, 9872, 10088, 10172, 10358, 10360 (30 yerde), **dartıl-** “tartılmak, çekilmek” 4954, 4956, 5220, 5221, 5747 (5 yerde) ~ **ṭartıl-** “tartılmak” 5069, 5264 (2 yerde).

daş “taş” 3583, 7923 (2 yerde) ~ **ṭaş** “taş” 164, 443, 445, 453, 502, 514, 523, 524, 526, 534, 535, 539, 546, 546, 860, 1867, 1909, 2171, 3322, 3331, 3337, 3728, 3924, 4167, 4183, 4183, 4190, 4257, 4258, 5620, 5769, 5770, 5770, 5838, 6009, 6034, 6103, 6617, 6621, 6621, 6720, 7759, 7759, 7767, 7768, 7769, 7770, 7773, 7788, 7789, 7790, 7808, 7821, 7851, 10074, 10078 (56 yerde).

daşra “dış, dışarı” 103, 4204, 4521, 5187, 6692, 6693, 6721, 6725, 6803, 7025, 7417, 8151, 8398, 8405, 8459, 8664, 8680 (17 yerde) ~ **ṭaşra** “dış, dışarı” 903, 1058, 1878, 5093, 5234, 5430, 6582, 6750, 8557, 9472, 9987, 10104, 10110, 10111, 10303 (15 yerde).

datlu “tatlı” 3035, 3944, 6815 (3 yerde) ~ **ṭatlu** “tatlı” 1507, 8166 (2 yerde).

davar “davar; mal mülk” 2902, 2906, 2921 (3 yerde) ~ **ṭavar** “davar; mal mülk” 1114 (1 yerde).

dın- “korkmak, susmak” 3191, 4020 (2 yerde) ~ **ṭın-** “korkmak, susmak” 7851 (1 yerde).

doğ- “doğmak” 138, 168, 1631, 1821, 1879, 2358, 2362, 2364, 2372, 2524, 2525, 2531, 2812, 2994, 3022, 3044, 3085, 3267, 3398, 3429, 3729, 4517, 4581, 4592, 4634, 5328, 5631, 7978, 8017, 8047, 10169, 10336 (32 yerde) ~ **ṭoğ-** “doğmak” 513, 705, 927, 1070, 1082, 1238, 1242, 1246, 1249, 1252, 1255, 1311,

1349, 1633, 1634, 1942, 2360, 2526, 4171, 4604, 4902, 6366, 6368, 7270, 7283, 7296, 7221, 7436, 7477, 7819, 8052, 8058, 8059, 8102, 8120, 8121, 8121, 8133, 8134, 8156, 8403, 8560, 8695, 9402, 10042 (45 yerde).

doğru “doğru” 86, 95, 103, 202, 203, 203, 204, 219, 299, 324, 345, 404, 421, 462, 469, 691, 722, 841, 867, 901, 952, 952, 1040, 1230, 1373, 1378, 1382, 1498, 1571, 1602, 1603, 1747, 1758, 1851, 2053, 2160, 2238, 2375, 2399, 2529, 2549, 2568, 2635, 2680, 2699, 2769, 2866, 3115, 3135, 3255, 3273, 3275, 3281, 3282, 3287, 3293, 3302, 3303, 3310, 3324, 3325, 3325, 3333, 3333, 3345, 3346, 3351, 3351, 3357, 3381, 3442, 3444, 3512, 3561, 3561, 3587, 3588, 3588, 3594, 3612, 3687, 3764, 3839, 3930, 4023, 4120, 4168, 4321, 4484, 4485, 4736, 4835, 4934, 4935, 5025, 5039, 5156, 5290, 5512, 5634, 5705, 5833, 5851, 5872, 5998, 5999, 6172, 6262, 6299, 7077, 7434, 7443, 7558, 7938, 8044, 8173, 8486, 8703, 8966, 8979, 9300, 9301, 9302, 9658, 9742, 9754, 9892, 9973, 9985, 9986, 10327, 10327, 10330, 10333, 10399, 10569 (136 yerde) ~ **toğru** “doğru” 433, 463, 499, 555, 693, 719, 954, 1039, 1071, 1083, 1338, 1665, 2033, 6145, 6180, 7331, 7382, 7390, 7650, 7704, 7739, 7768, 7776, 7798, 8364, 8366, 8485, 8626, 8627, 8628, 8632, 8650, 8696, 8852, 8868, 8991, 9099, 9161, 9162, 9250, 9478, 9619, 9650, 10239, 10263, 10520 (46 yerde).

doğruluk “doğruluk” 982, 5851, 8970 (3 yerde) ~ **toğruluk** “doğruluk” 1657, 7534, 7799 (3 yerde).

doğuz /doğuzınç² “dokuz / dokuzuncu” L209B/1³, L77B/8, 7251, L77B/10, L86B/10, L86B/10, L87A/1, 7564, L94A/2, L94A/4, L101A/9, , L101A/10, L101B/1, L107A/7, L107A/8, L107A/9, L107A/10, L115A/9, L115A/10, L115A/11, L121B/3, L121B/4, L130B/9, L130B/10, L131A/2, L136B/3, L136B/3, L136B/4, L136B/6, L144A/9, L144A/10, L144A/11 (33 yerde) ~ **toğuz** “dokuz” 7284, 7284, 7455, 7456, 7457, 7471, 7484, 7494, 7594, 7597, 7725, 7725, 7725, 7758, 7763, 7764, 7784, 7825, 7826, 7826, 7891, 7892, 7904, 8034, 8034, 8035, 8059, 8059, 8134, 8135, 8378, 8379, 8380, 8384, 8385, 8386, 8432, 8433, 8466, 8467, 8468, 8468, 8494, 8549, 8549, 8550, 8569, 8570, 8634, 8637, 8637, 8679, 8680, 8681, 8862, 9802, 10516, 10519 (58 yerde).

dol- “dolmak” 1976, 1993, 2381, 3782, 3893, 3943, 4813 (7 yerde) ~ **tol-** “dolmak” 703, 722, 723, 945, 1186, 1200, 1318, 1801, 1862, 1991, 2617, 2979, 3019, 3309, 3374, 3690, 3945, 3968, 4087, 4199, 4410, 4429, 4754, 4860, 4883, 4913, 6009, 6351, 6354, 6410, 6439, 6458, 6508, 6560, 6561, 6800, 6801, 6869, 6934, 7140, 7144, 7145, 7151, 7161, 7186, 7189, 7205, 7208, 7232, 7236, 7329, 7490, 7579, 7814, 8135, 8260, 8461, 8673, 8674, 8708, 9069, 10077, 10129, 10130, 10165, 10547 (66 yerde).

doldur- “doldurmak” 4578, 6565 (2 yerde) ~ **toğdur-** “doldurmak” 1785, 4992, 5723, 6165, 6195, 6634, 6985, 7485, 8136 (9 yerde).

² **doğuz /doğuzınç** kelimeleri eserde daha çok başlıklarda görülmüştür.

³ L: Garibnâme'nin Süleymaniye Lâleli Nüshası'dır. L ile başlayan yerler eserin başlık bölümleridir.

don “don, elbise” 3866 (1 yerde) ~ **ton** “don, elbise; zırh” 29, 1183, 2051, 2525, 2525, 4686, 4948, 4964, 4966, 4968, 4969, 4970, 4970, 4973, 4975, 4980, 4982, 4983, 4985, 4986, 4989, 5009, 5010, 5675, 6031, 6338, 8201, 8458, 8459, 8517, 8522, 8522, 8523, 8600, 8605, 8697, 9149, 9223 (38 yerde).

doy- “doymak” 377 (1 yerde) ~ **toy-** “doymak”, **toyur-** / **toydur-** “doyurmak” 1200, 5003, 6280, 6665, 6781, 9070, 9806, 10079 (8 yerde).

dur- “durmak, kalkmak; yardımcı fiil” (329 yerde) ~ **tur-** “durmak, kalkmak; yardımcı fiil” 568, 3586, 3795 (**görü-tur-**), 5191, 5199, 8204, 8206, 8364, 8695, 8928, 9232 (11 yerde).

durağ / **durag** “durak, mesken” 2791, 3224, 4456, 5175, 5207, 5441, 5649, 5675, 6164, 7949, 8038, 10109 (12 yerde) ~ **turağ** “durak, mesken” 156, 1141, 8840 (3 yerde).

dut- “tutmak” (541 yerde) ~ **tut-** “tutmak” 844, 1279, 1592, 1803, 2852, 2855, 4340, 5694, 5802, 7755, 8380, 8484, 8743, 9488, 9844, 9995, 10016, 10116, 10225, 10242, 10252, 10371, 10531 (23 yerde).

8. Süheyl ü Nevbahar’da Kalın Ünlülü Kelimelerde Kelime Başı T-Ünsüzünün İmlası

Süheyl ü Nevbahar’da çoğunlukla tı (ط) harfinin dal (د) ile alternans hâlinde olduğu görülmüştür, ancak öteki eserlerden farklı olarak bu eserde nadiren tı (ط) harfinin te (ت) ile (4 kelime); yine tı (ط) harfinin dal (د) ve te (ت) ile (3 kelime) alternans hâlinde olduğu tespit edilmiştir.

1. Tı (ط) ile Dal (د) Alternans Hâlinde

dağıt- (1 yerde) ~ **tağı(d)t-** (4 yerde) “dağıtmak”.

damah (1 yerde) ~ **taamak** (1 yerde) “damak”

dart- (1 yerde) ~ **tart-** (12 yerde) “tartmak, çekmek; taşımak”.

dırman- (1 yerde) ~ **tırman-** (1 yerde) “tırmanmak, çıkmak”.

doğ- (1 yerde) ~ **toğ-** (15 yerde) “doğmak”.

dohun- (1 yerde) ~ **tohun-** (1 yerde) “dokunmak”.

dokın- (4 yerde) ~ **tokın-** (2 yerde) “dokunmak”.

doy- (1 yerde) ~ **toy-** (12 yerde) “doymak”.

durağ (1 yerde) ~ **turağ** (1 yerde) / **turağ** (3 yerde) “konaklanacak yer; yurt; mesken”.

durış- (1 yerde) ~ **turış-** (5 yerde) “karşı karşıya gelmek; çarpışmak, vuruşmak”.

dutıl- (2 yerde) ~ **tutıl-** (7 yerde) “tutlmak”.

dutucu (2 yerde) ~ **tutucu** (1 yerde) “tutucu, tutan”.

duzah (2 yerde) / **duzak** (2 yerde) ~ **tuzag** (7 yerde) / **tuzah** (7 yerde) “tuzak”. (Cin 2012: 485-506; 677-694).

2. Tı (ط) ile Te (ت) Alternans Hâlinde

tam (48 yerde) ~ **tam** (3 yerde) “dam, çatı”.

tamar (10 yerde) ~ **tamar** (1 yerde) “damar”.

tağrı (1 yerde) ~ **teğri** (71 yerde) “Allah”.

ton (49 yerde) ~ **ton** (2 yerde) “don, elbise” (Cin 2012: 485-506; 677-694).

3. Dal (ﺩ), Tı (ﺕ) ve Te (ﺗ) Alternans Hâlinde

dur- (146 yerde) ~ **ﺗﯘr-** (128 yerde) ~ **tur-** (2 yerde) “kalkmak, beklemek; dur-yardımcı fiili”.

dut- (54 yerde) ~ **ﺗﯘt-** (188 yerde) ~ **tut-** (2 yerde) “tutmak, korumak, saklamak, bağlamak, dolamak”.

dutul- (1 yerde) ~ **ﺗﯘtul-** (4 yerde) ~ **tutul-** (1 yerde) “tutulmak” (Cin 2012: 485-506; 677-694).

Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde /t/ ünsüzü ile başlayan kalın ünlülü kelimelerin hem tı (ﺕ) hem dal (ﺩ) ile nöbetleşe yazıldıkları yukarıdaki örneklerde görülmektedir. Yalnızca Süheyl ü Nevbahar adlı eserde tı (ﺕ) harfinin te (ﺗ) ile (4 kelimedede); yine tı (ﺕ) harfinin dal (ﺩ) ve te (ﺗ) ile (3 kelimedede) nöbetleşe kullanıldığı görülmüştür. Öteki eserlerde hiç rastlanmayan ve yalnızca bir eserde ve toplam yedi yerde görülen bu yazılış, bir imla hatası olarak değerlendirilebilir.

KARAHANLI TÜRKÇESİ ESERLERİNDE KALIN SIRADAN KELİMELERDE KELİME BAŞI T- SESİNİN İMLASI

Bilindiği gibi Karahanlı Türkçesi döneminde de Arap alfabesi kullanılıyordu. Eski Anadolu Türkçesinde kelime başı t- / d- meselesini tam olarak çözebilmek için Karahanlı Türkçesi eserlerinde kalın sıradan kelimelerdeki kelime başı t- sesinin nasıl yazıldığını incelemek gerekir. Çünkü Karahanlı Türkçesi kelime başı t- ünsüzü hem kalın hem ince sıradan kelimelerde korunuyordu. Eğer Karahanlı eserlerinde kelime başı t- sesi için tı (ﺕ) harfi kullanılmışsa bu harfin kelime başı t- sesini temsil ettiği hükmüne varabiliriz. Eğer bu dönemde kelime başı t- sesi için tı (ﺕ) harfi değil de te (ﺗ) harfi kullanılmışsa Eski Anadolu Türkçesinde tı (ﺕ) harfinin aslında t- sesini temsil etmediği hükmüne varırız.

Nitekim Karahanlı dönemine ait olan Divanü Lügati't-Türk (Atalay 1991, DLT Mahmud el- Kâşgarî 2007, Kâşgarlı Mahmud DLT 2015), Kutadgu Bilig (Arat 1979) ve Atabetü'l-Hakayık (Arat 1992) adlı eserlerde kelime başı t- ünsüzünün imlası incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda kelime başı t- ünsüzünün hem kalın hem ince sıradan kelimelerde hiçbir zaman tı (ﺕ) ile yazılmadığı, her zaman te (ﺗ) ile yazıldığı görülmüştür.

SONUÇ

Bu makalede, Eski Anadolu Türkçesi dönemiyle ilgili henüz tam olarak aydınlığa kavuşturulmamış konulardan biri olan kelime başı t > d meselesi çözülmeye çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalarda Eski Anadolu Türkçesinde ince sıradan kelimelerde kelime başı t- > d- değişiminin gerçekleştiği; kalın sıradan kelimelerde ise kelime başı t- ünsüzünün daha çok korunduğu veya karışık bir durum sergilediği görüşleri yaygındır. Ancak kalın sıradan kelimelerde niçin bu değişimin meydana gelmediği bugüne kadar sorgulanmamış, kalın sıradan kelimelerde ön ses t- ünsüzünün imlasında niçin tı (ﺕ) ile dal (ﺩ) harflerinin alternans hâlinde olduğu araştırılmamıştır.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kalın sıradan kelimelerde de ön ses t- > d- değişiminin gerçekleşip gerçekleşmediğini, bu konuda bir imla sorunu olup olmadığını tespit etmek amacıyla öncelikle Arapçadaki tı (ﺕ) harfinin ses değeri

ortaya konmuştur. Ancak harflerin telaffuzu zamanla değişebileceği için günümüz Arapçasında değil, Eski Arapçada tı (ط) harfinin ses değeri tespit edilmiştir. Bunun en iyi yolu da Kur'an-ı Kerim'i doğru okuma ve tecvit kitaplarına bakmaktır. Çünkü Arapçadaki seslerin telaffuzu günümüzde değişebilir, ama Kur'an-ı Kerim'in telaffuzu hiçbir zaman değişmez.

Kur'an-ı Kerim tecvit kitaplarına göre tı (ط) ve dal (د) seslerinin teşekkül noktaları dil ucu ile üst ön dişlerin dipleridir. Yani bu seslerin teşekkül noktaları aynıdır. Tı (ط) ve dal (د) seslerinin sıfatları incelendiğinde her ikisinde bulunan toplam sekiz sıfattan beşi ortak, üçü farklıdır. Bu üç karşıt sıfatlardaki ayırım ise dilin üst damağa yakın ve uzak olması, yani sesin ince ve kalın olmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla tı (ط) harfi, dilin üst damağa yaklaştığı ve yapıştığı anda çıktığı için kalın; dal (د) ise dilin damağa yükselmeyip damaktan biraz daha aşağıda olduğu anda çıktığı için ince bir sestir. Yani hemen hemen bütün özellikleri ortak olan bu iki sesin ayırıcı özellikleri birinin kalın, diğerinin ince olmasıdır. Bu durum Eski Anadolu Türkçesi döneminde müelliflerin ince ve kalın sıradan kelimelerdeki d'yi ayırt etmek için ince sıralı kelimelerde dal (د) harfini, kalın sıradan kelimelerde tı (ط) harfini kullandıklarını göstermektedir. Müelliflerin aynı kelimeyi hem dal (د) hem tı (ط) ile yazmaları ve bu kelimelerde te (ت) harfini tercih etmemeleri de tı (ط) ve dal (د) harflerinin /d/ sesini temsil ettiğini kanıtlamaktadır.

Günümüz Arapça fonetik çalışmalarında da tı (ط) ile dal (د) seslerinin teşekkül noktalarının aynı olduğu görülmüştür. Yalnızca tı (ط) sesinin ötümlü olup olmadığı konusunda bir ihtilaf vardır. Bunun sebebi Eski Arapçada ve Kur'an-ı Kerim'deki tı (ط) sesinin ötümlü iken günümüz Arapçasında değişime uğrayarak ötümsüzleşmesidir. Üstelik günümüz dilcilerinden bugünkü tı (ط) sesini ötümlü kabul edenler de vardır. Bütün bu çalışmalar, Eski Arapçadaki tı (ط) ile dal (د) seslerinin boğumlanma noktalarının dil ucu diş / diş eti olduğunu, her iki sesin de ötümlü ve süresiz (patlayıcı) olduğunu ve bu iki sesin yalnızca kalınlık-incelik bakımından ayrıldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla tı (ط) harfinin telaffuzu te (ت)'den ziyade kalın bir dal (د) sesine yakındır.

Bu aşamadan sonra, Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde kalın sıradan kelimelerde ön ses t- ünsüzünün imlası incelenmiştir. Bu incelemede o dönemde kalın sıradan kelimelerde tı (ط) harfinin te (ت) ile değil de dal (د) ile nöbetleşe kullanıldığı görülmüştür. Eğer söz konusu eserlerde tı (ط) harfi t- sesini temsil etseydi çoğunlukla te (ت) harfiyle nöbetleşirdi.

Daha sonra Karahanlı Türkçesi eserlerinde kelime başı t- ünsüzünün imlası incelenmiştir. Karahanlı Türkçesi kelime başı t- ünsüzü hem kalın hem ince sıradan kelimelerde korunuyordu. Bu eserlerde kelime başı t- ünsüzünün imlası da Eski Anadolu Türkçesindeki kelime başı t > d meselesinin çözümüne yardımcı olmuştur. Divanü Lügati't-Türk (Atalay 1991, DLT Mahmud el- Kâşgarî 2007, Kâşgarlı Mahmud DLT 2015), Kutadgu Bilig (Arat 1979) ve Atabetü'l-Hakayık (Arat 1992) adlı eserlerde kelime başı t- ünsüzünün imlasıyla ilgili yapılan inceleme sonucunda kelime başı t- ünsüzünün hem kalın hem ince sıradan kelimelerde hiçbir zaman tı (ط) ile yazılmadığı, her zaman te (ت) ile yazıldığı görülmüştür.

Sonuç olarak Eski Anadolu Türkçesi döneminde kelime başı t > d değişimi hem ince hem kalın sıradan kelimelerde gerçekleşmiştir. Bu tür kelimelerinin tı (ط) harfiyle yazılmaları ses bilgisi değil, imla sorunudur. Nitekim o dönemdeki

müelliflerin tı (ط) ile yazdıkları aynı kelimeyi dal (د) ile yazmaları burada bir imla sorunu olduğunu göstermektedir. Bu kelimeler tı (ط) ile yazılırsa dahi bunları d’li okumak gerekmektedir. Kur’an-ı Kerim telaffuzuna göre tı (ط) harfinin ses değerinin kalın bir /d/ sesine yakın olması, bu harfin Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde dal (د) ile nöbetleşmesi, Karahanlı Türkçesi eserlerinde kelime başı t- ünsüzü için tı (ط) harfinin hiç kullanılmamış olması bunu ispatlamaktadır.

Taranan Eserler

- Garibname:** YAVUZ, Kemal (2000), *Âşık Paşa – Garib-nâme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mevlid:** PEKOLCAY, Necla (2013), *Mevlid – Süleyman Çelebi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mantku’t-Tayr:** YAVUZ, Kemal (e-kitap), *Gülşehri’nin Mantku’t-Tayrı (Gülşen-Nâme) – Metin ve Aktarma*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10685.girispdf.pdf?0>, Erişim: 12.03.2016).
- Kıssa-i Yusuf:** KARAHAN, Leylâ (1994), *Erzurumlu Darîr - Kıssa-i Yusuf (Yûsuf u Züleyhâ)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Süheyl ü Nevbahar:** CİN, Ali (2012), *Mesud Bin Ahmed – Süheyl ü Nev-Bahâr (Kenzü’l-Bedâyi)- (İnceleme-Metin-Dizin)*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Yûsuf u Züleyha:** YILDIZ, Osman (2008), *Yûsuf u Zelihâ (Destân-ı Yûsuf) Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*, Ankara: Akçağ.
- İskendername:** ÜNVER, İsmail (1983) *Ahmedî - İskendernâme – İnceleme - Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Türk Dil Kurumu Yayınları: 504.
- Dede Korkut Kitabı:** ERGİN, Muharrem (1997), *Dede Korkut Kitabı II (İndeks – Gramer)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaynakça

- ADETUNJİ, Barihi and WAHEED, Raji Olalere (2010), “Phonetic and Phonology in Comparative Analysis Of Arabic and English Language”, **Nigerian Journal of Research and Production**, Volume: 17, No: 2, November 2010.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III – İndeks*, (Hzl. Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce), İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1992), *Atabetü’l-Hakayık*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ASUTAY, Hasip (2009), *Kur’an Alfabeti ve İlmihal Bilgileri*, Ankara: Kitap Efendi Yayınları.
- ATALAY, Besim (1991), *Divanü Lügat’it-Türk Dizinini “Endeks” IV*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- BATESON, Mary Catherine (2003), *Arabic Language Handbook*, Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- CİN, Ali (2012), *Mesud Bin Ahmed – Süheyl ü Nev-Bahâr (Kenzü’l-Bedâyi)- (İnceleme-Metin-Dizin)*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Divanü Lugatü’t Türk – Mahmud el- Kâşgarî* (2007), (Çev. Serap Tuba Yurtsever ve Seçkin Erdi), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- ENİS, İbrahim (2013), *El-Esvatü’l-Lugaviyye (Dil Sesleri)*, Kahire: Abdülkerim Hasan Matbaası.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2008), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (1992), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- (1997), *Dede Korkut Kitabı II (İndeks – Gramer)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- GAIRDNER, W. H. T. (1925), *The Phonetics of Arabic*, London: Humphrey Milford Oxford University Press.

- JAVED, Farheen (2013), “Arabic and English Phonetics: A Comparative Study”, **The Criterion An International Journal in English**, Vol. 4, Issue-IV, August: 1-13.
- KARAÇAM, İsmail (2015), *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okuma Kâideleri*, İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu.7.
- KARAHAN, Leylâ (1994), *Erzurumlu Darîr - Kısâ-i Yusuf (Yûsuf u Züleyhâ)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Kâşgarlı Mahmud - Dîvânü Lugâti’t-Türk** (2015), (hzl. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu), Ankara: Türk Dil kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (1995), “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar – Birinci Cilt*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 491-508.
- KORKMAZ, Zeynep (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- MANSUROĞLU, Mecdut (1988), “Eski Osmanlıca”, *Tarihi Türk Şiveleri*, (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 247-276.
- PAKDİL, Kurrâ Hâfız Ramazan (2016), *Ta’lim, Tecvid ve Kıraat*, İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- PEKOLCAY, Necla (2013), *Mevlid – Süleyman Çelebi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- SABIR, İrem, ALSAEED, Nora (2014), “A Brief Description of Consonants in Modern Standard Arabic”, *Linguistics and Literature Studies*, 2 (7): 185-189.
- SARI, Dr. Mehmet Ali (2013), *Kur’ân-ı Kerîmi Güzeli Okuma Tekniği ve Kuralları*, MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
- SHARIQ, Mohammed (2015), “Arabic and English Consonants: A Phonetic and Phonological Investigation” *Advances in Language and Literary Studies*, Vol. 6, No: 6, December 2015, Australia: Australian International Academic Centre: 146-152.
- SITRAK, Sami J. (1981), *A Phonological Description of Modern Standard Arabic*, Scotland: A Thesis Submitted For the Degree of Mlitt at the University of St Andrews.
- ŞAHİN, Hatice (2011), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZKAN, Mustafa (2013), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri (2012), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÜNLÜ, Demirhan (1971), *Kur’ân-ı Kerîm’in Tecvîdi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ÜNVER, İsmail (1983) *Ahmedî - İskendernâme – İnceleme - Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Türk Dil Kurumu Yayınları: 504.
- YAVUZ, Kemal (2000), *Âşık Paşa – Garib-nâme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILDIZ, Osman (2008), *Yûsuf u Zelihâ (Destân-ı Yûsuf) Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*, Ankara: Akçağ.

İnternet Kaynakları

- <http://www.almaany.com> (Erişim: 03.10.2016).
- AKAR, Ali (2014), *Eski Anadolu Türkçesi Ders Notları – I*, <http://www.aliakar.com/img/eat.pdf> (Erişim: 29.07.2016)
- YAVUZ, Kemal (e-kitap), *Gülşehri’nin Mantku’t-Tayrı (Gülşen-Nâme) – Metin ve Aktarma*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı (http://ekitap.kulturTurizm.gov.tr/Eklenti/10685_girispdf.pdf?0, Erişim: 22.08.2016).